

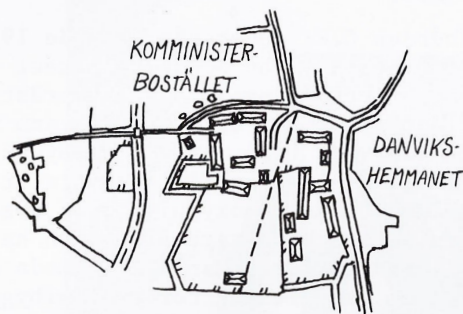
Komministerbostället Knivsta

Knivsta var annexförsamling i Alsike-Knivsta pastorat från reformationen på 1500-talet fram till 1930-talet. Kyrkoherden bodde i Alsike, och i Knivsta bodde en komminister, d.v.s. en fast anställd hjälppräst. Man vet inte var denné hade sin bostad förrän 1663 då Henric Helenius innehade tjänsten. Han var bosatt på klockarebostället, eller klockarebordet som det också kallades. Men under hans efterträdares Bengt Hellings tid blev en gård i Ängby by boställe för komministern genom en kunglig resolution av år 1687. Gården tjänade som sådan ända tills 1919 då komministraturen i pastoratet indrogs.

Då storskifte genomfördes 1964 heter det i förrättningshandlingarna att Ängby "består utaf följande Hemman och öretal Neml:

- A. Cronohemman 1/2 Mantal, hwilket är anslagit til Capellans boställe och innehafwes af Commministern ärevyrdige och Wällärde Herr Jöns Berg och har i byamål 5 öresland
- B. Danwicks Hospitals hemman 3/4 Mantal, innehafwes af Tolfmannen Jan Ersson och består af 11 öresland."

Enligt förrättningshandlingarna kunde dock inte den vällärde Herr Jöns Berg själv vara närvarande på grund av sjuklighet, utan hade i sitt ställe kallat på en kollega i Sigtuna som skulle bevaka hans intressen vid förrättningen. Tack vare kartan som ritades vid detta tillfälle vet man hur husen i byn var belägna, men däremot går det inte att säga vad de enskilda husen hade för uppgifter eftersom detta ej markerats på kartan.

*Tomtplatserna i Ängby
efter karta från stor-
skifte 1765.*

Först 1782 omnämns komministergården i Ängby i sockenstämmoprotokollen. Efter en prostvisitation heter det:

"Comminister Bostället, som till åbyggnad är försvarligt, äger 6 a 7 tunnors årliga utsäde, äng till 7 a 8 lass; alldeles ingen skog, ej mer mulbete ...".

I maj 1784 gjordes en inventering av kyrkans räknenskaper, pengar och övriga tillhörigheter. Man fann då att alla inventarier var i behåll utom ett par delar av en själaskrift som gått förlorade vid en eldsvåda i komministerbostället under komminister Eric Brunbergs tid. Denne Brunberg var komminister i Knivsta åren 1722-1735. Enligt en annan källa brann komministergården genom vådeld 1751. Herr Johan (Jöns) Berg, som hade ett hushåll på tolv personer, förlorade då hela sin egendom.

1840 nämns ånyo komministergården i sockenstämmoprotokollen. Boningshuset var vid den tidpunkten ganska förfallet, men eftersom ingen efterträdare var utsedd efter komministern Gabriel Liljesvärds frånfälle, ansåg sig socknemännen i Alsike och Knivsta kunna skjuta på avgörandet om och när de skulle bekosta reparation av huset. Man reparerade tydligen aldrig byggnaden eftersom man på en sockenstämma höll den 8 december 1844 i Knivsta beslutade att:

"§ 2. Med anledning der om utaf flera

bland Socknemännen väckt fråga, hemställles i enlighet med Sockenstämmokallelsen huruvida Socknemännen kund anse skäligt att i någon måtto biträda Herr Komminister Dahlman vid uppförandet af den Sätessbyggning å Församlingarnas Kapellansboställe, hvilken, enligt Synerättens beslut vid sist hållne Laga Af- och Tillträdessyn, bör i den gamla, förfallna och utdömdas ställe, uppsättas.

Efter åtskilliga öfverläggningar och beräkningar stannade Socknemännen i följande beslut, som af ingen motsades; På hvarje förmedladt mantal framskaffas till Engeby Kapellansbol denna vinter 27 alnar timmer, mindst 7 tum i lilländan, hvilket lefvereras ofläinkt samt märkes på sådant sätt att urskiljas kan, af hvilken hvarje stock är framförd; då Kyrkovärden och Rusthållaren Pettersson åtog sig att, biträdd af någondera bland Holmbergarne, öfverse det levererade för att erfara, om hvar och en vederbörande fullgjort det åtagandet, hvarom nu öfverenskommits. Skulle någon genom framkörning vilja förvärfva hvad på hans lott belöper att lefverera, utlofvade Herr Kammarherren v. Paykull, att tillfälle dertill skulle hos honom stå den dertill benägne öppet. Skulle någon i stället för timmer vilja lemna penningar, må sådant äfven ske med 2 Rd^r Banko för helt förmedladt mantal och derefter för mindre eller större, hvilka penningar i sådan händelse lemnas till Herr Komminister Dahlman. Härvid gjordes det förbehåll; att detta bidrag lemnas icke egentligen åt Komminister Dahlman, hvilken endast i första hand kommer att deraf njuta fördel, utan till Bostället, så att äfven blifvande Komministrar; vid uppgörning emellan Af- och Tillträddande, deraf komma att njuta mot det lemnade bidraget svarande förmån genom lindring i betalningen för möjeligen blifvande öfverbyggnad. Ordföranden anmodades att hos Alsike Socknemän väcka en dylik fråga som den, hvilken nu har blifvit afgjord."

Alsike socknemän tog upp frågan på en stämma den 26 januari 1845. De beslutade att ge ett lika stort bidrag till byggnadens uppförande som socknemännen i Knivsta. Det var dock flera gårdar i Alsike som var utan, eller hade små tillgångar i skog. Den långt gångna husrötan anges i detta protokoll vara anledningen till den gamla byggnadens utdömming.

Laga skiftet åren 1857-1858 betydde för Ängbys del inte som för många andra byar i socknen, en splittring och utflyttning av den gamla byn. I stället blev de bägge gårdarna kvar vid sina gamla tomtplatser. Däremot skiftades gårdarnas tillhörande marker och ett visst ägobyte skedde också med Tarvs by. Danvikshemmet erhöll i huvudsak de marker som är belägna öster om byn, och komministerbostället fick de västra. Även utjorden vid Långhammar, som förut varit splittrad i en mängd mindre skiften, erhöles då i ett skifte.

Detta var tydligen en stor fördel då lottägarna ibland hade delade meningar om dess skötsel. Tidigare hade komminister Jacob Lenholm som var känd för att predika efter sitt eget kynne avslutat en predikan med dessa ord:

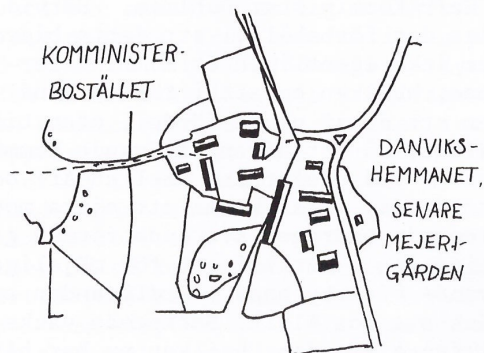
"Förbannad vare den/som ej håller hägn och stägn/kring Långhammars äng. Amen."

Vid en jämförelse mellan husens placering på storskifteskartan av år 1764 och kartan från laga skiftet 1857, märker man att en stor förändring har ägt rum mellan dessa år. För komministerboställets del är det egentligen bara två hus som man med säkerhet kan se att de återfinns

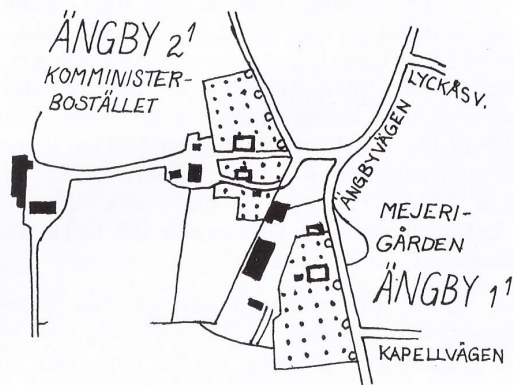
på bägge kartorna. Deras läge tyder på att de kan ha varit fähus. Man kan också se att den ännu kvarstående huvudbyggnaden och jordkällaren är utritade på kartan från 1857.

Kyrkoherden C.F. Andersson lämnade 1917 uppgifter till en av Nordiska Muséet företagen undersökning om svenska prästgårdar. Han skrev att alla uthus brann ned vid en eldsvåda 1874 men återuppbyggdes igen följande år. Enligt "Uppsala stifts Herdaminne" hade en okynnig pojke orsakat branden då han hade satt eld på en halmstack invid gården. Man kan förmoda att det var då som platsen för ekonomibyggnaderna flyttades till backen öster om den plats där nu Ängby Park är belägen. Dessa hus stod kvar tills i slutet på 1950-talet. Enligt kyrkoherde Anderssons uppgifter tillkom på 1890-talet, tydligen på komministerns egen bekostnad, det lilla hus på gården som använts som arrendatorsbostad.

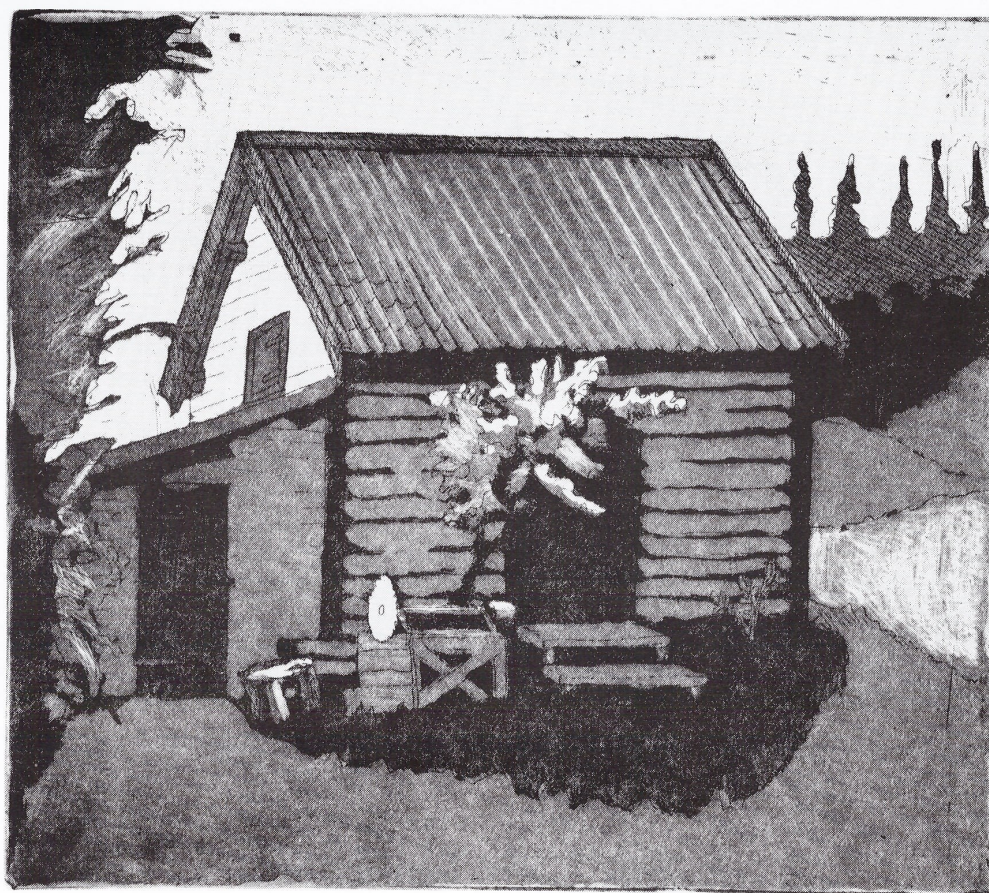
Petrus Eckhoff, komminister i Knivsta åren 1900-1909, var den siste präst som bodde på bostället i Ängby. Vid sitt tillträde fick han anslag från Presterskapets löneregleringsfond för avhjälpande av husrötan och för att kunna istandsätta hägnader och diken.

Tomtplatserna i Ängby efter karta från laga-skifte 1857.

Tomtplatserna i Ängby efter ekonomiska kartan från 1952.

När kommunistertjänsten indrogs 1919 beslöt kyrkorådet att bostället skulle utarrenderas. Man antog en veterinär Artur Larsson som önskade arrendet för att få en för sin praktik mycket lämpligt belägen bostad. Pastoratet behöll dock ett rum i huvudbyggnaden som expeditionslokal. Detta rum användes tydligen av prästerna till dess den nya prästgården i Knivsta blev färdig 1935. Från 1932 trädde lantbrukaren Harry Johansson in som arrendekompanjon, denne arrenderade sedan ensam gården fram till 1951. Detta år sålde pastoratet det gamla kommunisterbostället till dåvarande Knivsta kommun. Nuvarande ägare är Uppsala kommun som övertog det vid kommunsammanslagningen.

*Per Thunström
Kommunisterbostället
Knivsta*